

Liitettäväksi eläinlääkintölainsäädäntöön

ELINTARVIKEVIRASTO

OHJE

Dnro 739/32/04

Päivämäärä 31.8.2004

Voimaantulo- ja voimassaoloaika

1.10.2004 – toistaiseksi

Valtuutussäännökset

Laki elintarvikevirastosta (1110/2000) 2 §

Laki eläimistä saatavien elintarvikkeiden elintarvikehygieniasta (1195/1996) 8 §

Laitokset

Kuntien valvontaviranomaiset

Tarkastuseläinlääkärit

Lääninhallitukset

HAITTAELÄINTEN TORJUMINEN

HAITTAELÄINTEN TORJUMINEN

1 Yleistä

Ohjeen tarkoituksena on opastaa hygienialain mukaisia laitoksia omavalvonnassa vaadittavan haittaeläintorjuntaohjelman laatimisessa ja toteuttamisessa. Laitosten valvojat voivat käyttää ohjetta apunaan hyväksyessään omavalvontasuunnitelmien haittaeläintorjuntaohjelmia ja seurattessaan niiden toteuttamista laitoksissa.

Laitos voi laatia haittaeläinten torjuntaohjelman tämän ohjeen liitteenä 1 olevalle lomakkeelle. Lomakkeeseen liittyy yksityiskohtainen täyttöohje. Suunnitelmaa toteuttaessaan laitos voi käyttää esimerkiksi liitteenä 2 olevaa seurantalomaketta tai muuta vastaavaa kirjaustapaa. Molemmat lomakkeet löytyvät Elintarvikeviraston kotisivuilta www.elintarvikevirasto.fi/elintarvikevalvonta sähköisesti täytettävässä muodossa.

2 Ohjelma haittaeläinten torjumisesta

Eläimistä saatavien elintarvikkeiden elintarvikehygieniasta annetun lain (1195/1996, *hygienialaki*) nojalla annetut säädökset edellyttävät, että hygienialain mukaisen laitoksen on kustannuksellaan laadittava omavalvontasuunnitelma, jonka laitosta valvovalta valtion tarkastuseläinlääkäri tai kunnan valvontaviranomainen hyväksyy. Omavalvonnan tukijärjestelmässä on oltava ohjelma haittaeläinten torjumisesta. Mainitun torjuntaohjelman tulee sisältää ensisijaisesti ennaltaehkäiseviä haittaeläinten torjuntakeinoja.

Hygienialain mukaisen laitoksen tulee toteuttaa haittaeläintorjuntaohjelmaa hyväksytyt omavalvontasuunnitelman mukaisesti. Laitos kirjaa haittaeläinhavainnot ja tehdyt torjuntatoimenpiteet omavalvontakirjanpitoonsa.

Laitoksen valvoja tarkastaa haittaeläintorjunnan kirjanpidon vähintään kerran vuodessa tai tarvittaessa useamminkin, ja merkitsee tarkastuksen tehdyksi laitoksen omavalvonta-asiakirjoihin sekä omaan tarkastuskirjanpitoonsa. Tarkastuskäynneillä valvoja kiinnittää huomiota haittaeläintorjunnan toimivuuteen ja tarkastaa myös syötit ja pyydykset.

3 Torjuttavat haittaeläimet

Sisätilojen haittaeläimistä suuri osa on hyönteisiä, jotka kuuluvat eläinkunnassa niveljalkaisten pääjaksoon. Muita niveljalkaisia ovat hämähäkkieläimet (punkit, hämähäkit, lukit ja valeskorpionit), äyriäiset (siirat) sekä ns. tuhatjalkaiset (kaksois- ja juoksujalkaiset). Tässä ohjeessa hyönteisillä tarkoitetaan kaikkia niveljalkaisten luokkia. Selkärangaksiin kuuluvia haittaeläimiä ovat nisäkkäisiin kuuluvat jyrsijät ja lepakot sekä muutamat lintulajit.

Tavallisimmat laitoksista torjuttavat haittaeläimet ovat rotat ja hiiret, karpäset, torakat ja muurahaiset sekä linnut. Joskus joudutaan torjumaan myös esimerkiksi kissoja.

4 Tilannekartoituksen ja torjuntasuunnitelman teko

Torjuntasuunnitelman teko aloitetaan selvittämällä, mitä haittaeläimiä ja kuinka paljon niitä laitoksessa esiintyy. Tilanteen kartoittamiseksi tarkastetaan kaikki tuotanto- ja muut sisätilat, varastot, lastauslaiturit, jätteidenkäsittelytilat ja ulkoalueet. Tarkastuk-

sessä kiinnitetään huomiota laitoksen rakenteiden kuntoon yleensä, ja erityisesti siihen, miten hyvin ne mahdollistavat haittaeläinten sisäänpääsyn ja lisääntymisen laitoksen tiloissa. Myös laitoksen siisteys ja järjestys arvioidaan haittaeläintorjunnan kannalta.

Joitakin haittaeläimiä, erityisesti jyrsijöitä, harvoin nähdään, ja tällöin joudutaan etsimään muita merkkejä niiden olemassaolosta. Laitoksen tiloista etsitään jyrsijöiden ja lintujen ulostetta, revittyjä säkkejä tai laatikoita, jyrsijöiden tai hyönteisten jälkiä pölyssä, kuolleita tai eläviä hyönteisiä, toukkia tai kotelaita sekä hyönteisten ulostetta. Tiloista pyritään tunnistamaan myös haittaeläinten hajuja.

Torjuntasuunnitelmaan kirjataan kartoituksessa tehtyjen havaintojen perusteella toimenpiteet. Torjuntatoimenpiteitä ovat ennakktorjunta, kuten rakenteiden korjaus ja kunnossapito, sekä varsinainen torjunta, joka perustuu haittaeläinhavaintoihin. Torjuntakeinot valitaan tarpeen mukaan.

5 Ennakktorjunta

Tärkein ennaltaehkäisevä haittaeläinten torjuntakeino on järjestää niiden elinolosuhteet mahdollisimman epäedullisiksi. Laitoksen hyväkuntoiset ja tiiviit rakenteet estävät eläinten sisäänpääsyn. Siistit ulkoalueet laitoksen ympärillä tarjoavat niukasti suojaa ja ravintoa haittaeläimille.

Ennaltaehkäisevillä toimilla eli ennakktorjunnalla pyritään estämään eläinten ravinnonsaanti ja suojautuminen rakennusten läheisyydessä sekä tunkeutuminen rakennuksiin. Jyrsijät voivat päästä rakennuksiin pienistäkin halkeamista tai aukoista, esimerkiksi nuori rotta menee läpi noin 2-3 cm:n läpimittaisesta aukosta, ja hiiri noin 1 cm:n reiästä. Räystäiden alle voidaan asentaa metalliverkot, ja ulko-ovien alareunaan voidaan kiinnittää ns. jyrsijäeste, jonka harjakset estävät jyrsijöiden sisään tulon ovien alta. Ilmastointikanavien suulle asennetaan metalliverkot. Ovien tiiviyyteen kiinnitetään erityistä huomiota. Lastauslaituri rakennetaan siten, että jyrsijät eivät pysty kiipeämään sitä kautta sisälle. Rakennusten sisällä yleinen siisteys on tärkeää. Pakkaus- ja tarvikkeiden varastoissa tarvikkeet sijoitetaan irti seinistä ja toisistaan siten, että lavojen ympäristät voidaan tarkastaa.

Lintujen torjumiseksi ulkoalueet pidetään mahdollisimman puhtaina kaikista ruoaksi kelpaavasta. Varpuset tulevat mielellään sisätiloihin. Ne mahtuvat sisään pienistäkin aukoista, jonka vuoksi reikien tukkiminen, räystäänalusten varustaminen verkoilla ja ovien pitäminen suljettuina on ennaltaehkäisevää varpustorjuntaa. Laitosten pihalle voidaan sijoittaa linnunpelättimiä.

Hyönteisten pääsy laitokseen estetään pääsääntöisesti samoja periaatteita noudattaen kuin muidenkin haittaeläinten sisäänpääsy. Laitoksen ovet pidetään suljettuina, avattavissa ikkunoissa on ehjät hyönteisverkot ja laitoksen rakenteet ovat hyvässä kunnossa. Laitoksessa ei ole vaikeasti siivottavia paikkoja, ja laitos siivotaan huolellisesti. Jotkut hyönteiset, kuten torakat, voivat kuitenkin päästä laitokseen esimerkiksi pakkaustarvikkeiden tai kiertävien kuormalavojen mukana. Tällöin raaka-aineiden ja tarvikkeiden sisään tulotarkastuksella yritetään estää hyönteisten pääsy laitokseen.

Rakennusten ympäristöön ei kerätä romukasoja, jotka tarjoavat suojapaikkoja jyrsijöille. Jätteet kerätään tiiviisiin, kannellisiin astioihin, jotka pidetään suljettuina ja tyhjennetään säännöllisesti. Jos jätteitä säilytetään lavoilla tai konteissa ulkona, ne pidetään peitettynä muulloin kuin kuormattaessa. Jotta jyrsijät eivät löytäisi suoja- ja li-

sääntymispaikkoja laitoksen lähistöltä, ruoho leikataan lyhyeksi ja talvella lumi auruetaan laitoksen ympäriltä.

6 Varsinainen torjunta

Jos haittaeläimiä on ennaltaehkäisevistä toimista huolimatta päässyt laitokseen, selvitetään syy niiden esiintymiseen ja poistetaan se.

Laitokseen päässeiden haittaeläinten hävittämistä varten on erilaisia torjuntakeinoja. Jyrsijöitä hävitetään tavallisesti torjunta-ainetta sisältäviä syöttejä käyttäen. Jyrsijöiden syöttilaatikat sijoitetaan siten, että ei ole vaaraa torjunta-aineen joutumisesta tuotteisiin. Syöttilaatikoita ei sijoiteta sellaisiin tuotantotiloihin, joissa käsitellään pakkaamatonta raaka-ainetta tai elintarviketta. Niitä laitetaan riittävästi ulko-, jäte- ja las-tausalueille sekä ovien viereen mahdollisuuksien mukaan ulko- ja sisäpuolelle. Syötti-laatikat on valmistettu tiiviistä, kolhuja kestävästä aineesta, ja ne voidaan tarvittaessa kiinnittää joko seinään tai lattiaan. Vaikka laitoksessa ei olisi havaittu jyrsijöitä tai merkkejä niistä, laitoksen tiloissa ja/tai alueella tulisi olla muutama syöttilaatikko.

Hiiriä voidaan hävittää myös loukuilla, jotka tappavat eläimen nopeasti. Loukut tarkastetaan päivittäin.

Hyönteisiä torjutaan elektronisilla laitteilla, erilaisilla liimapyydyksillä ja kemiallisilla torjuntamenetelmillä.

Käytettävien torjunta-aineiden on oltava Suomessa hyväksytyjä. Luettelo rekisterissä olevista torjunta-aineista ja niiden käyttöä koskevista ehdoista on saatavilla esimerkiksi Kasvintuotannon tarkastuskeskuksen internet-sivuilta (www.kttk.fi). Torjunta-aineiden käyttöturvallisuustiedotteet liitetään laitoksen omavalvontaan. Torjunta-aineita vaihdetaan silloin tällöin, jotta niiden teho säilyisi.

Ylijohtaja

Jorma Hirn

Ylitarkastaja
Liha- ja kalahygienian yksikkö

Anne Fagerlund

HAITTAELÄINTEN TORJUNTAOHJELMA

	Vastuuhenkilön allekirjoitus, nimenselvennys ja asema
Päiväys	

1. Vastuuhenkilö(t)	
2. Sopimukset ulkopuolisen yrityksen kanssa	
3. Torjuttavat eläimet	
4. Torjuntakeinot	
5. Tarkastus	
a) tarkastustiheys	
b) tarkastuksen suoritus	
6. Toimenpiderajat	
7. Korjaavat toimenpiteet	
a) välittömät	
b) ennaltaehkäisevät	
8. Ilmoittaminen	
9. Ohjelman ja sen toteutuksen säilytys	
10. Liitteet	
a) pohjapiirros	☐
b) käyttöturvallisuustiedotteet	☐
c) seurantalomake	☐
d) sopimus torjuntayrityksen kanssa	☐

TÄYTTÖOHJEET

1. Vastuuhenkilö(t)

Kohtaan 1 kirjoitetaan laitoksen haittaeläintorjunnasta vastaavan henkilön nimi ja puhelinnumero. Jos laitos on jaettu eri osa-alueisiin, joiden haittaeläintorjunnasta vastaavat eri henkilöt, kaikkien nimet ja vastuualueet kirjoitetaan tähän kohtaan.

2. Sopimukset ulkopuolisen yrityksen kanssa

Laitos voi sopia haittaeläinten torjumisesta ulkopuolisen yrityksen kanssa. Sopimus liitetään laitoksen oma-valvontaan. Sopimuksesta käy ilmi ainakin jäljempänä kohdissa 3-10 mainitut asiat. Lomaketta "Haittaeläinten torjuntaohjelma" voidaan käyttää ulkopuolisen torjuntayrityksen kanssa solmittavan sopimuksen runkona.

3. Torjuttavat haittaeläimet

Torjuttavat haittaeläimet luetellaan tässä kohdassa. Ainakin jyrsijöiden sekä hyönteisten ja lintujen pääsy laitokseen estetään.

4. Torjuntakeinot

Eri haittaeläinryhmien torjuntaan käytettävät torjuntakeinot kuvataan tässä haittaeläinryhmittäin, esimerkiksi jyrsijöitä torjutaan syöttien avulla, kärpäsiä ja muita lentäviä hyönteisiä elektronisten laitteiden avulla.

5. Tarkastus

Kohtaan 5 a) merkitään, kuinka usein pyydykset tai syötit tarkastetaan. Pyydykset tarkastetaan vähintään neljä kertaa vuodessa, vaikkei merkkejä haittaeläinten esiintymisestä olisi havaittu. Tarkastustiheyteen vaikuttaa haittaeläinten määrä. Jos laitoksella on sopimus ulkopuolisen yrityksen kanssa, laitos valvoo sopimuksen noudattamista. Laitoksen nimeämä vastuuhenkilö tarkastaa syötit tarvittaessa ulkopuolisen yrityksen tarkastuskäyntien välillä, esimerkiksi silloin, kun merkkejä haittaeläinten esiintymisestä on havaittavissa.

Kohtaan 5 b) kirjoitetaan kuka tarkastaa, mitä tarkastetaan ja miten tarkastus tehdään. Tässä kuvaillaan haittaeläinryhmä- ja pyydystyyppikohtaisesti millä tavoin pyydykset tarkastetaan. Havainnot tarkastuksista tehdään liitteenä olevalle seurantalomakkeelle.

6. Toimenpiderajat

Tässä kuvataan, milloin ryhdytään toimenpiteisiin havaintojen johdosta. Jyrsijähavainnot johtavat aina toimenpiteisiin. Muitakaan haittaeläimiä ei laitoksessa saa olla.

7. Korjaavat toimenpiteet

Tähän kuvaillaan ne toimenpiteet, joihin ryhdytään mahdollisten haittaeläinhavaintojen johdosta. Toimenpiteet voivat olla joko välittömiä, kuten esimerkiksi syötin lisääminen pyydykseen tai ennaltaehkäiseviä, kuten rikkoutuneiden rakenteiden korjaaminen. Tarkastustiheyden lisääminen on välitön korjaava toimenpide. Toimenpiteet kirjataan seurantalomakkeelle.

8. Ilmoittaminen

Haittaeläinhavainnoista ilmoitetaan ainakin laitoksen haittaeläintorjunnasta vastaavalle henkilölle. Laitoksen valvojalle ilmoitetaan tarvittaessa.

9. Ohjelman ja sen toteutuksen säilytys

Haittaeläintorjuntaohjelmaa ja toteutuksessa syntyvää aineistoa säilytetään laitoksessa kaksi vuotta.

10. Liitteet

- a) laitoksen pohjapiirros, johon on merkitty haittaeläinpyydykset/syötit numeroituna
- b) laitoksessa käytettävien torjunta-aineiden käyttöturvallisuustiedotteet
- c) seurantalomake,
- d) sopimus ulkopuolisen torjuntayrityksen kanssa

